Коберник Галина Іванівна, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії початкового навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 20300, м. Умань, вул. Садова. 2, тел.: 0679984564, e-mail: gkobernik812@gmail.com, ORCID ID: 0000000193401707

ФОРМУВАННЯ ВПЕВНЕНОСТІ У СОБІ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ

У статті розкриваються теоретико-методичні засади удосконалення процесу формування впевненості у собі в учнів молодшого шкільного віку засобами технології створення ситуації успіху. Стверджується, що за умови забезпечення особистісно-орієнтованого підходу у вихованні та навчанні, впевненість розглядається як сутнісний показник морально-вольового розвитку особистості, що регулює її поведінку, як переживання людиною своїх можливостей, адекватних до тих задач, що стоять перед нею в житті, а також до тих, що вона ставить перед собою сама. Упевненість у собі в будь-якому виді діяльності має місце тоді, коли самооцінка людини відповідає її реальним можливостям. З позиції педагогічної науки ситуація успіху – це цілеспрямоване, організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому. Це результат продуманої та підготовленої стратегії і тактики вчителя та їнших суб'єктів освітнього процесу. Психологічна сутність успіху полягає в переживанні стану радості, задоволення від того, що результат, до якого особистість прямувала в своїй діяльності, або збігся з її очікуваннями, сподіваннями (з рівнем домагань), або перевершив їх.

Доводиться, що успішність формування у молодших школярів впевненості у собі в процесі застосування технології створення ситуації успіху на уроці забезпечується такими умовами: доброзичлива атмосфера в класі протягом усього уроку; «авансування» дітей перед тим, як вони розпочнуть виконувати завдання; висока мотивація пропонованих завдань; реальна допомога учням у просуванні до успіху; індивідуальний підхід під час здійснення педагогічної підтримки в процесі виконання роботи.

Ключові слова: формування, впевненість у собі, успіх, ситуація успіху, молодші школярі, вчитель початкової школи.

Kobernyk Halyna Ivanivna, candidate of pedagogical sciences, professor, head of the chair of elementary education theory, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, e-mail: gkobernik812@gmail.com, ORCID ID: 0000000193401707

FORMATION OF SELF-CONFIDENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF APPLYING THE TECHNOLOGY OF CREATING A SITUATION OF SUCCESS

The article reveals the theoretical and methodological foundations of improving the process of forming self-confidence of primary school students by means of the technology of creating a situation of success. It is argued that, providing this a personality-oriented approach to education and training, confidence is considered as an essential indicator of the moral and volitional development of a person, regulating his or her behavior, as a person's experience of his or her capabilities adequate to the tasks that he or she faces in life, as well as to those that he or she sets for himself or herself. Self-confidence in any type of activity occurs when a person's self-esteem corresponds to his or her real capabilities. From the point of view of pedagogical science, a situation of success is a purposeful, organized combination of conditions that create an opportunity to achieve significant results in the activities of both an individual and a team. It is the result of a well-thought-out and prepared strategy and tactics of the teacher and other members of the educational process. The psychological essence of success is to experience a state of joy, satisfaction that the result to which the individual was striving in his or her activity either coincided with his or her expectations, hopes (with the level of aspirations), or surpassed them.

It is proved that the success of forming self-confidence in primary schoolchildren in the process of applying the technology of creating a situation of success in the classroom is ensured by the following conditions: a friendly atmosphere in the classroom throughout the lesson; «advance» of children before they start performing tasks; high motivation of the proposed tasks; real help to students in moving towards success; individual approach in the implementation of pedagogical support in the process of work.

Keywords: formation, self-confidence, success, success situation, primary school students, primary school teacher.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення у суспільства все гостріше виникає потреба в особистості, яка здатна продуктивно розв'язувати складні соціальні та економічні проблеми, приймати самостійні рішення, бути впевненою у своїх силах, можливостях, здібностях. Формування саме такого суб'єкта життєдіяльності можливе лише за умов навчання і виховання, які спрямовані на розвиток духовно та фізично здорового покоління, його ціннісного ставлення до себе, на розкриття індивідуальних можливостей кожної дитини.

Сучасними психолого-педагогічними дослідженнями стверджується, що молодший шкільний вік є сензитивним для формування особистості, здатної досягати успіху і знаходити можливості для реалізації власного творчого потенціалу, не боятися припускатися помилок, бути самостійною і впевненою в собі людиною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що активізація досліджень впевненості викликана в Україні в останні десятиріччя насамперед появою праць зарубіжних авторів у цій галузі. Адже в зарубіжних дослідженнях означена проблем досить активно вивчається з середини ХХ століття.

У сучасних вітчизняних наукових дослідженнях розглядаються різні аспекти проблеми формування впевненості в собі, а саме: психологічні механізми формування цього процесу (С. Кондратюк, С. Мельничук, Л. Сохань); специфіка виникнення і розвитку впевненості в умовах різних видів діяльності: суспільної (Т. Маталіна), навчальної (В. Боришквський, В. Бутовська); досліджується також вплив упевненості на досягнення успіху в діяльності (Ф. Іващенко, Ф. Девіс, Д. Мануель, В. Михалевська, М. Сміт та інші); впевненість вивчається як соціально-психологічна характеристика особистості, її психічний стан (М. Мішечкіна, О. Папір, Є. Смаглій).

У низці досліджень проблема формування впевненості розглядається у контексті взаємозв'язку її з іншими питаннями: розвитком і формуванням адекватної самооцінки (І. Колчанова, Г. Мороз, Т. Токарська, та інші); рівнем домагань (Л. Гаврищак, Н. Лебідь, С. Чопик); становленням самоповаги та любові до себе як складових упевненості в собі (Н. Дятленко, О. Малихіна, Л. Просандєєва).

Окремі аспекти проблеми впевненості знайшли висвітлення у працях, спрямованих на вивчення полярних до впевненості якостей та станів: невпевненість, феномен та психолого-педагогічні основи подолання якої у старших дошкільнят, молодших школярів та підлітків стали об'єктом вивчення багатьма науковцями (С. Коляденко, Т. Місюріна, С. Чопик); тривожність; сором'язливість та особливості поведінки і методи виховання сором'язливих дітей (І. Степаненко, О. Суходольська та ін.). Усі вони вважаються негативними проявами особистості.

Отже, потрібно зазначити, що проблема формування впевненості розглядалась багатьма вітчизняними науковцями, але спеціальні систематичні дослідження здійснювались до недавна на матеріалах педагогічної психології і недостатньо повно в педагогіці.

У той же час сучасні вчителі відчувають потребу в науково обґрунтованих технологіях формування впевненості в собі учнів молодшого шкільного віку у

новій соціальній ситуації розвитку.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні методики застосування технології створення ситуації успіху у формуванні впевненості у собі учнів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Вивчення та аналіз як вітчизняних, так і зарубіжних наукових праць дає змогу виокремити два основні напрями в дослідженні впевненості: по-перше, впевненість в собі як риса особистості, що досліджується за допомогою питальників; по-друге, впевненість у правильності власних суджень, яка вивчається на матеріалі виконання когнітивних завдань різного рівня складності. Такі різні напрями у вивченні цього поняття близькі до положення про наявність ситуативної та похідної від неї особистісної впевненості, узагальненої на всьому досвідові суб'єкта [6].

Варто підкреслити, що у філософській, педагогічній, соціально-психологічній літературі поняття "впевненість у собі" розглядається у найрізноманітніших аспектах, а саме:

- як одна з базових характеристик особистості та необхідна складова соціальної компетентності;
- як принцип існування самосвідомості та необхідна умова формування зрілої особистості;
- як механізм становлення активного буття, самопізнання та саморегуляції;
- як прояв ціннісного самоставлення, довіри до себе та показник гармонійного зв'язку зі світом;
- як детермінанта творчого процесу; прояв здатності до творчої самореалізації в життєдіяльності;
- як результат упровадження в педагогічну практику гуманістичної педагогіки.

Так, за визначенням відомого вітчизняного науковця О. Скрипченка, "психологічний стан впевненості складний за своєю психологічною структурою, в ньому є компоненти пізнавальні, емоційні та вольові. При впевненості зазвичай виступає ясний, об'єктивний погляд на стан справ, чітке розуміння завдання, а іноді й засобів його досягнення та, що особливо характерно, передбачення успіху, частіше у такій концентрованій формі, яка переживається як інтуїція" [11, с.16]. Для впевненості існують об'єктивні причини. Вона викликає надію і є активним вольовим станом, який має емоційну забарвленість, супроводжується почуттям бадьорості, життєрадісності. Впевненість у своїх силах означає наявність рішучості до сміливих дій, сили волі і здатності ставити перед собою чіткі цілі [9].

Вивченню впливу впевненості на організацію розумової діяльності

присвячені дослідження Г. Костюка, який до складових упевненості в собі відносить прийняття себе та позитивне ставлення до себе, наявність навичок упевненої поведінки, а також високу стабільну самооцінку власного поведінкового репертуару та віру в його ефективність. Свою конкретизацію ставлення до себе знаходить у поняттях самооцінки, самоповаги, самозадоволення, почутті власної гідності та впевненості в собі [4].

Актуальною є думка О. Смаглій, який розглядає впевненість як складний за своєю структурою психічний стан особистості, що характеризується пізнавальними, емоційними та вольовими компонентами. Людина, впевнена в собі, на його погляд, об'єктивно сприймає дійсність, чітко розуміє завдання, а іноді й засоби його досягнення, здатна передбачати успіх своєї діяльності. Як зазначає фахівець, упевненість спонукається надією, є активним, емоційно забарвленим вольовим станом, який супроводжується почуттям бадьорості та життєрадісності [12, с.169].

Досить цікавим є визначенням впевненості, яке дотримується В. Михалевська, розглядаючи її як правильність усталених у процесі мислення зв'язків і відносин між речами, що доводиться логічно побудованими висновками і підтверджується результатами практики. Почуття впевненості і сумнівів, як і почуття здивованості, ясності або невиразності думки, автор відносить до інтелектуальних почуттів, пов'язаних із пізнавальною та творчою діяльністю людини в процесі навчальної та наукової роботи [6].

Однак упевненість не можна зводити лише до почуттів. Вона розглядається як цілісний стан особистості. З літературних джерел відомі і визначення впевненості як настанови власної позиції стосовно себе, людей, ситуацій, які можна змінити, причому змінюється лише кут зору, і звична картина світу стає іншою; а також стану внутрішньої сили, стійкості і психологічної захищеності людини як основи успіху в житті, можливості людини діяти ефективно [1; 7]. Тому серед сучасних дефініцій психологічного змісту поняття впевненості в собі можна виокремити загальну позицію: впевненість у собі – це прийняття своїх дій, рішень, тобто прийняття себе [10; 12].

Ми ж, спираючись на особистісно-орієнтований підхід у вихованні й навчанні, будемо розглядати впевненість як сутнісний показник морально-вольового розвитку особистості, що регулює її поведінку, як переживання людиною своїх можливостей, адекватних до тих задач, що стоять перед нею в житті, а також до тих, що вона ставить перед собою сама. Упевненість у собі в будь-якому виді діяльності має місце тоді, коли самооцінка людини відповідає її реальним можливостям.

Якщо самооцінка вища чи нижча за реальні можливості, має місце самовпевненість або невпевненість у собі. У певних умовах самовпевненість, як і невпевненість, може стати стійкою якістю особистості. Упевненість у собі може виявлятися в окремих видах діяльності чи ставленні до дійсності, але може й стати усталеною якістю особистості, поширюватись на ті види діяльності, в яких у людини немає ще досвіду [3].

Упевненість як позитивна якість особистості не може з'явитись у будь-який час, а тому формується у процесі навчання і виховання [7]. Для виникнення впевненості важливо мати бажання та готовність виховати її в собі. У процесі розвитку особистості з'являються суперечності між усвідомленим людиною рівнем її розвитку і тим, якого, за її власними переконаннями, треба досягти. Розв'язання такої суперечності дає якісно новий рівень розвитку суб'єкта. У разі усвідомлення людиною важливості для неї впевненості не тільки заради обставин, а й для самореалізації, ця якість стає внутрішньою, тобто початком закріплення переваг і подолання власних недоліків [8].

Ефективність виховання впевненості в собі значною мірою залежить від визнання дорослими значущості її формування в перші десять років життя дитини. На залежність образу-Я зростаючої особистості від того, як оточуючі її сприймають, вказує І Бех. Саме під впливом оцінки дорослого, на його думку, формується не тільки уявлення дитини про себе, а й тип мотивації її поведінки та діяльності, орієнтації на мотивацію досягнення успіху або, навпаки, уникнення неуспіху[2].

Таким чином, аналіз наукової літератури з проблеми формування у зростаючої особистості впевненості в собі дозволяє стверджувати доцільність погляду на неї крізь призму понять "віра – довіра – довірливе ставлення – впевненість", а саме поняття "впевненість у собі" є складним утворенням, яке пов'язане зі специфічним ставленням людини до свого внутрішнього світу, до себе як до цінності. Цю якість важко виміряти, оскільки вона виявляється у вчинках людини, перш за все тих, які відповідають ціннісним уявленням людини про себе, а також виступають регулятором її поведінки, суджень, рішень.

Впевненими людьми не народжуються, а стають. Бо впевненість у собі – не вроджена якість, а та, яка формується протягом життя і характеризує здатність особистості усвідомлювати власну спроможність розв'язувати доступні віку завдання; адекватно оцінювати свої можливості; довіряти власному досвіду, покладатись на себе в ускладнених ситуаціях; бути переконаною у досягненні успіху.

Потрібно вказати, що за дослідженнями психологів (Г. Костюк, Л. Цибух та інші), вступ дитини у молодший шкільний вік – це час втрачання дитиною своєї

егоцентричної позиції. Вона починає усвідомлювати існування інших точок зору, відмінних від власної. Їй відкривається смисл своїх дій і вчинків. Молодший школяр здатний передбачати їхні наслідки для оточуючих і самого себе. З цього часу переживання дитини інтелектуалізуються, стають осмисленими. У молодшому шкільному віці відбувається не тільки усвідомлення власних емоційних станів у конкретній ситуації, а й їх узагальнення. Це означає, що внаслідок неодноразового успіху в дитини виникає позитивна оцінка власних можливостей, і навпаки. Віднині дитина усвідомлює себе суб'єктом власних переживань, дій, вчинків [4; 13].

За даними дослідження І. Мельничук, у молодшому шкільному віці спостерігається зниження впевненості в собі порівняно з дошкільним. Цей факт автор пояснює наявністю в дитини певних страхів: побоювання невідповідності вимогам навчального процесу, страх перед навчальним навантаженням. Розвивається невпевненість, яка спочатку проявляється через усвідомлення своєї некомпетентності, неуспішності в рішенні конкретних навчальних задач, що пізніше розповсюджується на особистість загалом. Але з набуттям досвіду та знань кількість страхів та негативних переживань, що їх супроводжують, зменшується, підвищується впевненість у своїх силах та можливостях [5]. І це можливо, якщо і вчитель, і батьки будуть зосереджувати свою увагу на формуванні в молодшого школяра впевненості в собі.

Продуктивною технологією формування в учнів початкової школи впевненості у собі є створення ситуації успіху, яка є єдиним джерелом внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися.

Ситуація успіху – це суб'єктивний психологічний стан задоволення результатом фізичного або морального напруження виконавця справи, творця явища. Вона досягається тоді, коли дитина сама визначає цей результат як успіх, усвідомлює ситуацію успіху та її значущість після подолання психологічних бар'єрів невпевненості в собі.

Успіх, якщо його переживає дитина неодноразово, відкриває приховані можливості особистості, надає їй впевненості в собі, в своїх можливостях і здібностях, створює сильний додатковий імпульс до активної роботи, сприяє становленню гідності учня. Ситуацію успіху переживають всі учні, тому головний зміст діяльності педагога полягає в тому, щоб кожен учень був успішний, що сприяє розвитку впевненості учня в собі, підвищенню самооцінки, розвитку почуття власної значимості.

З позиції педагогічної науки ситуація успіху – це цілеспрямоване, організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних

результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому. Це результат продуманої та підготовленої стратегії і тактики вчителя та інших суб'єктів освітнього процесу. Психологічна сутність успіху полягає в переживанні стану радості, задоволення від того, що результат, до якого особистість прямувала в своїй діяльності, або збігся з її очікуваннями, сподіваннями (з рівнем домагань), або перевершив їх.

Таким чином, успіх – це поєднання знань, умінь, старання, пізнання, мотивів, стимулів та позитивних емоцій. Створена ситуація успіху стає точкою відліку для змін у взаєминах з оточуючими, для подальшого руху дитини вгору, щаблями розвитку особистості.

Ситуація – поєднання зовнішніх та внутрішніх умов, які спонукають учня до будь-яких дій, а ситуація успіху – поєднання цих умов, які забезпечують успіх як результат цієї ситуації.

Педагогічна технологія "Створення ситуації успіху" включає створення різноманітних видів радості, використання прийомів, за допомогою яких розгортають роботу з різними категоріями учнів.

Учитель повинен створити джерело внутрішніх сил дитини, що породжує енергію для подолання труднощів, бажання вчитися. Вчитель повинен створити такі умови, в яких дитина відчувала би впевненість в собі і внутрішні задоволення; він повинен пам'ятати що дитині необхідно допомагати досягати успіху в навчальній діяльності. А для цього потрібно створювати ситуації успіху.

Використання ситуації успіху має сприяти підвищенню робочого тонусу, збільшенню продуктивності навчальної праці, а також допомогти учням усвідомити себе повноцінною особистістю.

Багато говорять про значення ситуацій успіху, а чи готові вчителі працювати так, щоб не нашкодити дитині? Як зробити навчання цікавим? Яка роль ситуації успіху? Чи знають вони прийоми створення ситуацій успіху?

Педагогічна технологія створення ситуації успіху допомагає долати труднощі, включає створення різноманітних видів радості, використання прийомів, за допомогою яких розгортається робота з різними категоріями учнів. Тому виокремлюють наступні типи учнів:

"Надійні" – це школярі, які мають добрі здібності, працюють самостійно, сумлінно ставляться до своїх обов'язків, упевнені в собі. У класі такі діти почуваються спокійно, впевнено, захищено. Основа їх надійності – у постійному відчутті радості, що проявляється як результат усвідомлення ними своєї значущості в шкільному житті. Та хоча радість їх у чомусь буденна, проте постійна та глибока. Такі учні користуються авторитетом у класі та серед учителів. У роботі

з ними потрібна спеціальна методика.

“Упевнені в собі” – це такі учні, здібності яких можуть бути і вищими, ніж у “надійних”, однак система їх роботи не настільки налагоджена. Періоди успіху, злету змінюються розслабленням, спадом. Діти дуже емоційно реагують і на досягнення, і на невдачі. У класі викликають симпатію, однак вадами таких учнів, крім можливих збоїв у роботі, є швидке звикання до успіху, переростання впевненості в самовпевненість.

“Невпевнені” – це загалом успішні учні, пізнавальні інтереси яких пов’язані, зазвичай, з навчанням. Вони більш-менш відповідально ставляться до справи. Головна їх якість – невпевненість у своїх силах. Причини цього можуть бути різні: занижена самооцінка, нестійкий настрій, складна психологічна атмосфера в сім’ї, епізодичні невдачі тощо. Найхворобливіше такі діти реагують на несправедливість учителів, на необ’єктивність оцінювання. Вибір прийомів роботи вчителя з учнем цієї категорії залежить і від особистості учня, і від рівня взаємин з учителем, і від конкретної ситуації.

Категорія учнів “зневірені” – це переважно діти, які мають непогану підготовку, здібності. Однак після відчутної колись радості сподівань, що здійснилися, з різних причин втратили її. Причини відчаю можуть бути різноманітні. Серія невдач, нетактовність педагога, ситуація в родині, в якій спочатку дитина займала місце загального улюбленця, а потім потрапила в ситуацію “попелюшки”.

Процес навчання за технологією створення ситуації успіху передбачає органічне поєднання трьох етапів. Перший етап, який називається “Діагностика інтелектуального фонду колективу”, має на меті виявлення школяра з групи невпевнених (недостатній рівень інтелектуального розвитку, трохи лінивий до навчання, але доброзичливий і покладистий).

Другий етап – “Вибір інтелектуального спонсора” передбачає виявлення учнів, які із задоволенням будуть ділитися своїми знаннями з іншими (високий рівень інтелектуального розвитку, упевнений у своїх силах, активний і відповідальний).

Третій етап має назву “Фіксація результату і його оцінювання”. Його мета полягає у створенні сприятливих умов для самовираження та самоствердження учнів, стимулювання до такого виду діяльності інших.

Шляхи створення ситуації успіху можуть бути різними, адже вони залежать від групи учнів, з якими працює вчитель. Тут допоможуть наблизити успіх до кожної дитини наступні методичні прийоми: “невтручання”, “холодний душ”, “емоційне поглажування”, “анонсування”, “гидке каченя”, “миша в сметані” та інші. Розгляненемо деякі з них.

Під час використання прийому “невтручання” вчитель прагне максимально надати самостійності у вирішенні проблеми “надійним” учням, надати їм деякий час спокою для того, щоб самостійно розібратися в собі та ситуації.

Застосовуючи прийом “холодний душ”, учитель не поспішає з поліпшенням оцінок, навпаки дещо відтягує час. Він не тільки не “поливає бальзамом” зачеплене самолюбство, ущемлені амбіції, але й трохи “підсипає солі” (за А. Макаренком).

Сенс прийому “емоційне поглажування” – вселити дитині віру в себе, похвалити за будь-що, навіть незначний результат; усмішкою, поглядом дати зрозуміти учню, що серце, душа вчителя розкриті і готові піти на емоційний контакт.

Сутність прийому “анонсування» в тому, що спочатку вчитель обговорює з учнем завдання, яке йому потрібно зробити та можливі шляхи його виконання. Така попередня підготовка створює психологічну установку на можливий успіх, надасть впевненості у своїх власних силах.

Застосовуючи прийом “гидке каченя”, вчитель створює всі можливі умови для розквіту дитини, прагне вселити в неї надію на кращий результат, на позитивні зміни.

Прийом “миша в сметані” передбачає своєчасне надання допомоги учневі, як із боку вчителя, так і збоку учнів, підтримки у його прагненні самостійно виконати завдання, вселити впевненість у власних силах, демонстрація учню, що і вчитель і однокласники бачать в ньому особистість, яка здатна здолати труднощі.

У процесі використання прийому “сходи” або “стань у стрій” учитель у певній логічній послідовності веде вихованця до кращих результатів, впровадуючи такі етапи даного прийому: “психологічна атака” – переломити стан психологічної напруги; “емоційне блокування” – обмежувати розгортання образи, розчарування, втрати віри у власні сили; “вибір головного напряму»” – встановити центр психологічної напруги дитини, знайти шляхи його нейтралізації; “вибір рівних можливостей” – створення для невпевненого учня приблизно рівні з однокласниками можливості виявити себе; “неочікуване порівняння” – порівняти роботу, зроблену декількома учнями, при цьому показавши найкращі відмінні якості праці учня, задля якого проводиться цей прийом; “стабілізація” – створити умови, щоб загальна позитивна реакція класу на діяльність учня не стала одноразовою, а, по можливості часто повторювалася. Прийом “даю шанс” – це раніше підготовлена педагогом ситуація, за якої дитина дістає можливість неочікувано для самої себе

розкрити власні можливості, здібності.

Створення ситуації успіху має певний алгоритм:

1. Зняття страху. Допомогає перебороти невпевненість у власних силах. ("Люди вчаться на своїх помилках і знаходять інші шляхи вирішення проблем").

2. Авансування успішного результату. Допомагає вчителю висловити тверду переконаність у тому, що його учень обов'язково впорається з поставленим завданням. Це, в свою чергу, переконує дитину у своїх силах і можливостях. ("У тебе обов'язково вийде ", "Я навіть не сумніваюсь у позитивному результаті").

3. Прихований інструктаж дитини про способи і форми здійснення діяльності. Допомагає дитині уникнути поразки. Досягається шляхом побажання. ("Можливо краще почати з ...", "Виконуючи роботу, не забудьте про...").

4. Внесення мотиву. Показує дитині, заради чого, кого здійснюється ця діяльність, кому буде добре після виконання. ("Без твоєї допомоги твоїм друзям не впоратись...").

5. Персональна винятковість. Визначає важливість зусиль дитини в діяльності, що здійснюється або здійснюватиметься. ("Тільки ти міг би...", "Тільки тобі і можу доручити...")

6. Мобілізація активності або педагогічне виконання. Спонукає до виконання конкретних дій. ("Ми дуже хочемо розпочати роботу...", "Так хочеться швидко побачити...").

7. Висока оцінка деталі. Допомагає емоційно пережити не результат в цілому, а якоїсь окремої деталі. ("Найбільше мені сподобалось у твоїй роботі...", "Найбільше тобі вдалося...").

Діти не можуть існувати, не відчуваючи уваги до себе, на підсвідомому рівні, це для них – найважливіший фактор життя. Їм потрібна підтримка, захист, надійність, віра, любов. І тому вони постійно, на тому ж підсвідомому рівні, привертають до себе увагу як позитивними, так і негативними вчинками. Тому, наголошуючи час від часу на гарних якостях дитини, ми стимулюємо їх закріплення. Треба звертати увагу й на такий цікавий елемент властивості мозку, як «остання вербальна конструкція». Тому слова, що сказані останніми, відразу набувають образного втілення, яке (на підсвідомому рівні) стає для мозку спонуканням до дії. У розмові з дітьми ми завжди повинні після завершення спілкування акцентувати увагу на тому, що бажаємо бачити, а не на тому, від чого ми їх застерігаємо.

Наприклад, “...працюємо спокійно, врівноважено, щоб встигнути…”, а не “..не поспішайте, не галасуйте, не сперечайтеся, бо не встигнете...”; або “...тобі сьогодні не вистачає впевненості...”, а не “...ти відповів, як нездара...”. Щоб створити мотивацію на успішну діяльність, треба робити наголос на цьому: “...ви легко зрозумієте...”, “...сконцентруємо увагу, щоб краще засвоїти...”, “...ваші можливості необмежені...”, “...усі проблеми ми успішно подолаємо...”, “...ваша праця завжди плідна...”.

Щоб дитина повірила у свої можливості, які є запорукою успіху та впевненості, вчитель частіше має використовувати такі висловлювання: “Ти зараз на правильному шляху”, “У тебе це вийшло!”, “Я пишаюся тим, як ти працював”, “Ти близький до істини”, “Я знала, що ти можеш це зробити”, “ Ти швидко вчишся”, “Це правильний шлях”, “Сенсаційно!”, “Це була першокласна робота”, “Ти досягнеш успіху”, Мені подобається хід твоїх думок”, “Я пишаюся тобою”, “Це вже успіх!”, “ Це твоя перемога”, “Я вірю в тебе” та ін.

І головне, що необхідно вчителю, який приступає до формування в молодших школярів впевненості в собі за допомогою педагогічної технології створення ситуації успіху, – це налаштувати дитину на успіх, який обов’язково буде, забути на деякий час про її недоліки, побачити тільки перспективні лінії її розвитку.

Висновки. Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави зробити висновок про те, що дійсно педагогічна технологія створення ситуації успіху забезпечує формування в молодших школярів впевненості в собі. Провідними умовами формування даного особистісного утворення в процесі застосування технології створення ситуації успіху на уроціє: доброзичлива атмосфера в класі протягом усього уроку; «авансування» дітей перед тим, як вони розпочнуть виконувати завдання; висока мотивація пропонованих завдань; реальна допомога учням у просуванні до успіху; індивідуальний підхід під час здійснення педагогічної підтримки в процесі виконання роботи.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у застосування індивідуального підходу до учнів різного типу, застосування інших педагогічних технологій

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать: книга для учителя. Москва: Просвещение, 1991. 169 с.

2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади : наук. вид. Київ: Либідь, 2003. 280 с.

3. Загальна психологія : підручник / за заг. ред. С. Д. Максименка. 2-ге вид., перер. і доп. Вінниця: Нова Книга, 2004. 704 с.

4. Костюк Г. С.. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Радянська школа, 1989. 215 с.

5. Мельничук І. В. Генеза емоційних особливостей у дітей різного віку та статі : дис.…канд. психол. наук : 19.00.07. Одеса, 2003. 222 с.

6. Михалевська В. А. Виховання наполегливості та впевненості в молодших школярів засобами хореографічного мистецтва : методичний посібник. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. 186 с.

7. Мішечкіна М. Є. Історичний та психолого-педагогічний аспекти поняття впевненості в собі. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету* (Педагогічні науки). Бердянськ: БДПУ, 2004. № 1. С. 114–123.

8. Просандєєва Л. Є. Генеза самооцінності особистості в процесі соціалізації: [монографія]. Київ: НАКККіМ, 2011. 383 с.

9. Психологічний словник / за ред. І. В. Войтка. Київ: Вища школа, 1982. 356 с.

10. Психологічні механізми зародження, встановлення та здійснення особистості / С. Д. Максименко, В. В. Клименко, А. В. Толстоухов. Київ: Видавництво європейського університету, 2010. С. 12–18.

11. Скрипченко О. В., Падалка О. С., Скрипченко Л. О. Психолого-педагогічні основи навчання. Київ: Український Центр духовної культури. 2003. 328 с.

12. Смаглий Е. И. Проявление и формирование психического состояния уверенности: дисс. … канд. психол. наук : 19.00.01. Донецк, 1989. 196 с.

13. Цибух Л. Н. Развитие и коррекция мыслительных операций у детей разного возраста и пола: дисс. ... канд. психол наук : 19.00.07. Одесса, 2000. 197 с.